

O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884

ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol. 2 No. 4

2026

**International Journal of
Contemporary Scientific
and Technical Research**
Volume 2 Issue 4
2026

**Zamonaviy ilmiy-texnik
tadqiqotlar xalqaro jurnali**
4-son
2026

**Международный журнал
современных научно-
технических
исследований**
Том 2 Выпуск 4
2026

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay'ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O'zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O'zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© "O'zMU Jizzax filiali" – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko'chasi, 259-uy.

ABDULLA AVLONIYNING ASARLARIDA TANQIDIY FIKRLASH MASALALARI

Raxmonova Mahfuzaxon Xasan qizi

Navoiy davlat universiteti, talaba.

Annotatsiya.

Maqolada Abdulla Avloniyning pedagogik va ma'rifiy she'riy merosida tanqidiy fikrlash bilan mazmunan tutashuvchi g'oyalar tarixiy va konseptual jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy manbalarini "Turkiy guliston yoxud axloq" asarining fikr tarbiyasi, nazari ibrat, haqqoniyat, miqyosi nafs va vijdonga bag'ishlangan bo'limlari hamda "Maktab haqida", "Ilm", "Falak kajrav, yo rab" she'rlari tashkil etadi. Matnni sinchiklab o'qish, muammoviy talqin va qiyosiy tahlil orqali aqliy tarbiya, kuzatuvchanlik, axloqiy baholash hamda o'z qarashlarini tuzatishga tayyorlik o'rtasidagi bog'lanishlar ochib beriladi. Avloniy qarashlarini zamonaviy tanqidiy fikrlash nazariyasiga to'liq tenglashtirish tarixiy jihatdan asossiz ekanligi ko'rsatiladi. Maqolaning asosiy natijasi sifatida adib merosini o'qitishda matniy dalil, muqobil izoh, baholash mezon va refleksiv xulosani birlashtiruvchi didaktik yondashuv taklif etiladi.

Kalit so'zlar: Abdulla Avloniy, tanqidiy fikrlash, fikr tarbiyasi, nazari ibrat, haqqoniyat, miqyosi nafs, jadid pedagogikasi, refleksiya, dalillash.

ВОПРОСЫ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ АБДУЛЛЫ АВЛОНИ

Рахмонова Махфузахон Хасан кизи

Навоийский государственный университет, студентка.

Аннотация.

В статье проводится исторический и концептуальный анализ идей, содержательно связанных с критическим мышлением, в педагогическом и просветительском поэтическом наследии Абдуллы Авлони. Основными источниками исследования являются разделы произведения «Туркий гулистон ёхуд ахлоқ» («Тюркский Гулистан, или Нравственность»), посвящённые воспитанию мышления, наблюдению и извлечению нравственных уроков, правдивости, самооценке и совести, а также стихотворения «О школе», «Знание» и «Фалак кажрав, ё раб» («О Господи, небосвод несправедлив»). Посредством внимательного прочтения текста, проблемной интерпретации и сравнительного анализа раскрываются взаимосвязи между интеллектуальным воспитанием, наблюдательностью, нравственной оценкой и готовностью пересматривать собственные взгляды. Показано, что полное отождествление взглядов Авлони с современной теорией критического мышления является исторически необоснованным. В качестве основного результата исследования предлагается дидактический подход к преподаванию наследия писателя, объединяющий текстовые доказательства, альтернативные интерпретации, критерии оценивания и рефлексивные выводы.

Ключевые слова: Абдулла Авлони, критическое мышление, воспитание мышления, назари ибрат (наблюдение и извлечение нравственных уроков), правдивость, микёси нафс (самооценка), джадидская педагогика, рефлексия, аргументация.

ISSUES OF CRITICAL THINKING IN THE WORKS OF ABDULLA AVLONI

Raxmonova Mahfuzaxon Xasan qizi

Navoi State University, Student.

Abstract.

The article presents a historical and conceptual analysis of ideas closely related to critical thinking in the pedagogical and educational poetic heritage of Abdulla Avloni. The primary sources of the study include sections of Turkiy Guliston yoxud axloq (Turkic Gulistan, or Morality) devoted to the cultivation of thinking, observation and moral learning, truthfulness, self-assessment, and conscience, as well as the poems Maktab

haqida (About School), Ilm (Knowledge), and Falak kajrav, yo rab (O Lord, the Heavens Are Unjust). Through close reading, problem-oriented interpretation, and comparative analysis, the study reveals the interconnections among intellectual education, observational skills, moral evaluation, and the willingness to revise one's own views. It demonstrates that fully equating Avloni's ideas with contemporary theories of critical thinking is historically unjustified. As its main contribution, the article proposes a didactic approach to teaching the writer's intellectual heritage that integrates textual evidence, alternative interpretations, assessment criteria, and reflective conclusions.

Keywords: Abdulla Avloni, critical thinking, cultivation of thinking, nazari ibrat (observation and moral learning), truthfulness, miqyosi nafs (self-assessment), Jadid pedagogy, reflection, argumentation.

Kirish. Abdulla Avloniy merosini ta'limning bugungi vazifalari nuqtayi nazaridan o'rganishda asosiy masala adibning fikrlarini zamonaviy atamalar bilan qayta nomlashdan iborat emas. Muhim vazifa uning asarlarida inson qanday bilishi, o'z xatti-harakatini qanday baholashi va jamiyatdagi kamchiliklarga qanday munosabat bildirishi haqidagi tasavvurlarni aniqlashdir. Shu jihatdan tanqidiy fikrlash mavzusi Avloniy pedagogikasida bilish va axloq o'rtasidagi munosabatni tadqiq etish imkonini beradi.

Maqolada tanqidiy fikrlash da'voning asoslarini tekshirish, muqobil izohlarni ko'rib chiqish, xulosaning dalilga muvofiqligini baholash hamda o'z hukmini qayta ko'rib chiqishga tayyorlik sifatida tushuniladi. Robert Ennisning talqinida ham asosli va reflektiv fikrlash e'tiqod yoki harakat yuzasidan qaror qabul qilishga yo'naltiriladi. Mazkur yondashuv Avloniy asarlariga tayyor qolip sifatida tatbiq etilmaydi; u matndagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash uchun tahliliy mezon vazifasini bajaradi.[1]

Tadqiqotning maqsadi Avloniy asarlarida tanqidiy fikrlashga mazmunan yaqin bo'lgan pedagogik va axloqiy g'oyalarni aniqlash, ularning tarixiy chegaralarini belgilash hamda ta'limda qo'llash imkoniyatlarini asoslashdir. Asosiy savol quyidagicha qo'yiladi: Avloniy tasvirlagan fikr tarbiyasi qanday sharoitlarda mustaqil baholash va o'zini tekshirish faoliyatiga aylanishi mumkin?

TADQIQOT MANBALARI VA METODOLOGIYASI

Tadqiqot sifat tahliliga asoslangan nazariy ishdur. Asosiy korpus "Turkiy guliston yoxud axloq"ning Ziyouz elektron nusxasi va "Adabiyot yoxud milliy she'r"dan e'lon qilingan uchta she'r bilan chegaralanadi. Elektron nusxadagi sahifa raqamlari aynan shu faylga tegishli bo'lib, boshqa bosma nashrlarning sahifalari sifatida talqin qilinmaydi. Asarlar nomining keng qamrovliligiga qaramay, natijalar Avloniyning barcha publitsistik va dramatik merosiga umumlashtirilmaydi.

Tahlil uch bosqichda amalga oshirildi. Dastlab fikr yuritish, kuzatish, baholash va o'zini tuzatishga oid matniy birliklar ajratildi. Keyin ularning asar ichidagi axloqiy hamda ma'rifiy vazifasi izohlandi. Yakunda aniqlangan mazmunlar zamonaviy tanqidiy fikrlash mezonlari bilan qiyoslandi. P. Facione rahbarligidagi Delphi tadqiqotida talqin qilish, tahlil qilish, baholash, xulosa chiqarish, tushuntirish va o'zini nazorat qilish asosiy ko'nikmalar sifatida ko'rsatilgan. Ushbu tasnif qiyoslash vositasidir; Avloniy uni oldindan yaratgan, degan da'voga asos bo'la olmaydi.[2]

Metodologik jihatdan uch daraja farqlanadi: asarda bevosita aytilgan fikr; shu fikrdan kelib chiqadigan tadqiqotchi talqini; bugungi ta'lim uchun ishlab chiqilgan metodik taklif. Bu farqlash zamonaviy tushunchalarni tarixiy matnga asossiz ko'chirishning oldini oladi. Tadqiqotda pedagogik tajriba o'tkazilmagani sababli taklif etilgan usullarning samaradorligi statistik jihatdan tasdiqlangan natija sifatida ko'rsatilmaydi.

"Turkiy guliston yoxud axloq"da fikr tarbiyasi muallim mas'uliyati bilan bog'lanadi. Bu yondashuvdan kelib chiqadigan muhim pedagogik masala o'quvchining fikrlashini rivojlantirish alohida ta'limiy vazifa ekanligidir. Bilim mazmunini yetkazish bilan uni o'zlashtirishning aqliy yo'llarini shakllantirish bir-biriga teng jarayonlar emas. O'quvchi ma'lumotni eslab qolishi, biroq uning asosini tushuntira olmasligi mumkin. Shuning uchun Avloniy ilgari surgan vazifani bugungi ta'limga tatbiq etish savol berish, taqqoslash va xulosani izohlash imkoniyatlarini yaratishni talab qiladi.[3]

Biroq fikrning tarbiyalanishi o'z-o'zidan tanqidiy fikrlash shakllanganini anglatmaydi. O'qituvchi faqat oldindan belgilangan javobni talab qilsa, fikr tarbiyasi takrorlash bilan cheklanishi mumkin. Tanqidiy fikrlashga o'tish uchun o'quvchiga javobining sababini ochib berish, savolning shartlarini aniqlashtirish va muqobil yechimni muhokama qilish huquqi berilishi kerak. Bu xulosa Avloniy matnidagi kelib chiqqan zamonaviy didaktik talqin bo'lib, asarda to'liq bayon qilingan metodika emas.

Muallimning roli ham shu nuqtada aniqlashadi: u xulosani aytib beruvchi shaxs bo'lish bilan cheklanmay, asosli fikrlash namunasini ko'rsatishi lozim. Masalan, adabiy qahramonning xatti-harakatini baholashda "Bu yomon ish" deyishning o'zi yetarli emas. Bahoga asos bo'lgan voqea, buzilgan me'yor va kutiladigan oqibat ochib berilgandagina o'quvchi baholashning mantiqiy tuzilishini anglaydi.

Avloniyning "nazari ibrat" tushunchasi sinchiklab kuzatish va undan hissa chiqarishni bog'laydi. Mazkur bog'lanishning tanqidiy fikrlash uchun ahamiyati shundaki, hodisaga qarash bilan uni tushunish o'rtasida farq mavjud. Ko'rilgan holat hali uning sababi yoki umumiy qonuniyatning isboti emas. Kuzatuvdan xulosaga o'tish izohlashni talab etadi.[4]

Shu asosda nazari ibratni o'qitishda ikki turdagi savolni farqlash mumkin. Birinchi tur matndagi voqea qanday kechganini aniqlaydi. Ikkinchi tur esa nega aynan shunday xulosa chiqarilganini tekshiradi. Masalan, qahramonning muvaffaqiyati uning mehnatsevarligi bilan izohlansa, boshqa omillar ham ta'sir qilgan bo'lishi mumkinmi, degan savol qo'yiladi. Bu savol axloqiy xulosani inkor etish uchun emas, balki uni asoslayotgan dalilning yetarliligini tekshirish uchun kerak.

Ibratli voqea bilan ilmiy dalilni farqlash ham muhimdir. Bitta hikoya muayyan qadriyatni ravshan tasvirlashi mumkin, lekin barcha hayotiy vaziyatlar haqida umumiy hukm chiqarish uchun yetarli bo'lmazligi mumkin. Adabiy misolning ta'sirchanligi va xulosaning isbotlanganlik darajasi alohida mezonlar asosida baholanadi. Avloniy matnlarini bunday o'qish nasihatni yodlashdan ko'ra, xulosaga kelish yo'lini anglashga xizmat qiladi.

Asardagi haqqoniyat rost so'zlash va to'g'ri harakat qilish bilan bog'liq axloqiy talab sifatida beriladi. Uning bugungi tanqidiy fikrlash bilan tutashadigan jihati axborotga mas'uliyatli munosabatdir. Shaxs o'z fikrini ishonituvchi tarzda ifodalashi mumkin, ammo ishonitirishning o'zi haqiqatni kafolatlamaydi. Fikrni baholashda uning kimga foyda keltirishi bilan birga, nimaga asoslanishi ham tekshirilishi zarur.[1]

Axloqiy rostgo'ylik va bilishdagi aniqlik bir-birini to'ldiradi, biroq aynan bir hodisa emas. Inson xato ma'lumotni rost deb bilib, uni samimiy ravishda tarqatishi mumkin. Demak, yolg'on gapirmaslik niyati bilan cheklanib bo'lmaydi: manbaning ishonchliligi, ma'lumotning konteksti va tekshirish imkoniyati ham hisobga olinadi. Ushbu farqlash Avloniy axloqiy merosini zamonaviy axborot madaniyati bilan bog'lashning asosli yo'lidir.

Amaliy jihatdan talabaga "Bu da'voni qayerdan bildingiz?", "Manba bevosita guvohlikka asoslanganmi?", "Qaysi ma'lumot xulosangizni o'zgartirishi mumkin?" kabi savollar berilishi mumkin. Bunda haqqoniyat tamoyili faktlarni tekshirishning texnik tartibiga tenglashtirilmaydi; u tekshirishga undovchi axloqiy mas'uliyat sifatida talqin qilinadi. Dalillash mahorati xolislik bilan birlashmaganda, u noto'g'ri qarashni himoya qilish vositasiga ham aylanishi mumkin.

"Miqyosi nafs" va "Vijdon" bo'limlarida shaxsning o'z ishlarini baholashi hamda kamchiliklarini tuzatishi muhim o'rin tutadi. Bu mazmunni zamonaviy refleksiya bilan qiyoslash mumkin. Refleksiya faqat his-tuyg'uni bayon qilish emas; inson o'z xulosasiga qanday kelganini va bu yo'lda qanday taxminlarga tayanganini tekshirishi hamdir.[2]

Qiyoslashda chegarani saqlash lozim: axloqiy o'zini baholash bilan mantiqiy xatoni aniqlash bir xil faoliyat emas. Shaxs yaxshi niyatli bo'la turib, dalillarni noto'g'ri umumlashtirishi mumkin. Aksincha, mantiqan izchil fikr har doim ham insonparvar maqsadga xizmat qilmaydi. Shu sababli Avloniydagi axloqiy o'zini tekshirish zamonaviy ta'limda dalil va xulosaning aloqasini tekshirish bilan to'ldirilishi kerak.

Bunday faoliyat uchun talaba dastlabki xulosasini yozadi, keyin unga qarshi dalilni ko'rib chiqadi va yakunda nimani o'zgartirganini izohlaydi. Baholashda fikrning o'zgarigani zaiflik hisoblanmaydi. O'zgarishning asosli yoki asossizligi tekshiriladi. Agar talaba yangi dalil sababli xulosasini aniqlashtirsa, bu bilishga mas'uliyatli munosabatning belgisi bo'lishi mumkin. Mazkur usul Avloniy merosidan ilhomlangan metodik taklifdir.

Bu talqin uchun muhim matniy tayanch asarning "Bir-ikki so'z" qismidir. Unda Avloniy muallimlarni o'z kitoblaridagi nuqsonlarni ko'rsatish va tanqid qilishga chorlaydi. Tadqiqotchi nuqtayi nazaridan bu murojaat mualliflik obro'si bilan matnning tekshirilishi o'rtasidagi munosabatni ochib beradi. O'qituvchi yoki kitob muallifining mavqeyi uning fikrini muhokamadan tashqariga chiqarmaydi. Shu bilan birga, mazkur murojaatdan Avloniy barcha masalalarda cheklanmagan shubhani yoqlagan, degan xulosa kelib chiqmaydi.[3]

"Maktab haqida" va "Ilm" she'rlarida bilimga intilish ijobiy qadriyat sifatida ifodalansa, "Falak kajrav, yo rab"da ijtimoiy ahvol savol va iztirob orqali muhokamaga olib chiqiladi. Ushbu matnlar birgalikda o'qilganda, ma'rifatga da'vat bilan mavjud holatni baholash o'rtasidagi aloqani tahlil qilish mumkin. Bu yerda she'rning ta'sir kuchi va undagi fikrning dalillanishi alohida ko'rib chiqilishi kerak.[4]

"Maktab haqida"ni o'qitishda bilimning qadri haqidagi umumiy hukmdan keyin "Qanday ta'lim inson imkoniyatlarini kengaytiradi?" degan savol qo'yilishi mumkin. "Ilm" she'riga nisbatan esa bilimning shaxsiy va ijtimoiy qiymati farqlanadi. Har ikki holatda matnning o'zida aytilgan fikr bilan o'quvchining undan chiqargan kengroq xulosasi ajratiladi. Bu usul adabiy talqinning daliliy intizomini saqlaydi.

"Falak kajrav, yo rab"dagi savollar esa sababni tashqi kuchlarga bog'lash va inson faoliyatidagi omillarni ko'rish muammosini muhokama qilishga imkon beradi. Biroq lirik savolni tayyor ijtimoiy-ilmiy izoh sifatida qabul qilish to'g'ri emas. She'riy matn muammoni keskinlashtiradi, o'quvchining e'tiborini uyg'otadi va munosabat bildirishga undaydi; sabablar haqidagi umumiy xulosalar esa qo'shimcha tarixiy dalillarni talab etadi.

Demak, ijtimoiy tanqid va tanqidiy fikrlash o'rtasidagi munosabat shartlidir. Kamchilikni keskin qoralash hali muqobil izohlarni hisobga olish yoki dalilni xolis baholash degani emas. She'r tanqidiy fikrlash uchun mazmuniy vaziyat yaratadi; bu imkoniyat savollar, matniy dalillar va muhokama tartibi orqali ro'yobga chiqariladi.

Avloniy pedagogikasida fikr yuritish axloqiy va diniy me'yorlar bilan bog'langan. Zamonaviy tanqidiy fikrlash yondashuvlarida esa da'volar bilan bir qatorda ularni baholash mezonlarining o'zi ham muhokama qilinishi mumkin. Shu farqni e'tiborsiz qoldirish tarixiy matnni bugungi nazariyaning tayyor ifodasiga aylantirib yuboradi. Mazkur maqolada o'xshashliklar tarixiy vorislikning bevosita isboti sifatida emas, balki funksional yaqinlik sifatida tushuntiriladi.

Natijalarni uch yo'nalishda umumlashtirish mumkin. Birinchisi, fikr tarbiyasi o'qitishning aqliy faoliyatni rivojlantirish vazifasini ko'rsatadi. Ikkinchisi, nazari ibrat va haqqoniyat kuzatish hamda mas'uliyatli baholashni qiyosiy

tahlil qilishga imkon beradi. Uchinchisi, o'z nuqsonini ko'rish va tanqidni qabul qilishga tayyorlik reflektiv o'qitish uchun mazmuniy tayanch bo'la oladi. Bu natijalar matniy talqindir; ular ta'lim samaradorligining tajribaviy isboti emas.

Amaliy mashg'ulotda avval matndan da'vo ajratiladi, so'ng uning bevosita asosi ko'rsatiladi. Keyingi bosqichda muqobil izoh ishlab chiqiladi va ikkala talqin bir xil mezon bilan baholanadi. Yakunda talaba o'z xulosasining qaysi qismi matnga, qaysi qismi shaxsiy taxminga tayanishini yozadi. Masalan, nazari ibratga oid parcha yuzasidan "Kuzatilgan bitta holat barcha vaziyatlarga tatbiq etiladimi?" degan savol qo'yilishi mumkin.

Baholashning asosiy ko'rsatkichlari matniy dalilning aniqligi, da'vo bilan dalil o'rtasidagi aloqaning tushuntirilishi, muqobil talqinning xolis berilishi va xulosaning chegaralarini anglashdan iborat. Muallif fikriga qo'shilishning o'zi yuqori natijani bildirmaydi. Aksincha, hurmat bilan bildirilgan va dalilga tayangan e'tiroz ham sifatli o'qish natijasi bo'lishi mumkin. Bunday muhitni yaratish Avloniy merosidagi tanqidga ochiqlikni bugungi ta'lim amaliyoti bilan bog'laydi.

XULOSA

Abdulla Avloniy asarlarida tanqidiy fikrlash masalasini tadqiq etish fikr tarbiyasi, sinchiklab kuzatish, haqqoniy baholash va o'zini tuzatishga tayyorlik o'rtasidagi aloqalarni ochib beradi. Ushbu tushunchalar zamonaviy tanqidiy fikrlash nazariyasining aynan o'zi emas. Ularning ilmiy ahamiyati tarixiy mazmunni saqlagan holda bugungi ta'lim savollari bilan qiyoslash imkoniyatidir.

Tahlilga ko'ra, Avloniy merosining mazkur yo'nalishdagi kuchli jihati aqliy faoliyatni axloqiy mas'uliyatdan ajratmasligidir. Asarning muallif tanqidiga ochiqlikni ifodalovchi yakuniy murojaati esa fikrni tekshirish faqat o'quvchiga emas, muallim va muallifga ham taalluqli ekanini muhokama qilish uchun muhim dalildir. Ma'rifiy she'riyatdagi muammoli savollar bu mazmunni ijtimoiy baholash maydoniga olib chiqadi.

Avloniy asarlaridan tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda foydalanish uchun nasihatni takrorlashdan dalilni tekshirishga, tayyor bahodan baholash mezonini izohlashga va yakuniy hukmdan reflektiv xulosaga o'tish zarur. Kelgusi tadqiqotlarda shu yondashuv asosidagi mashg'ulotlar tajriba orqali sinovdan o'tkazilishi, natijalar esa matnni tushunish, dalillash va o'z xulosasini qayta ko'rib chiqish ko'rsatkichlari bo'yicha baholanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq [Elektron resurs]. – Ziyouz elektron kutubxonasi. – 47 b. – URL: https://n.ziyouz.com/books/axloq_va_odob/Abdulla%20Avloniy.%20Turkiy%20Guliston%20yoxud%20axloq.pdf (murojaat sanasi: 20.10.2026).
2. Avloniy A. «Adabiyot yoxud milliy she'rlar»dan: «Maktab haqida», «Falak kajrav, yo rab», «Ilm» [Elektron resurs]. – Ziyouz elektron nashri. – URL: <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/uzbek-sheriyati/zamonaviy-o-zbek-she-riyati/abdulla-avloniy-1878-1934> (murojaat sanasi: 20.10.2026).
3. Ennis R. H. What Is Critical Thinking? A Brief Conception of Critical Thinking [Electronic resource]. – Revised November 26, 2010. – URL: <https://criticalthinking.net/what-is-critical-thinking/> (murojaat sanasi: 20.10.2026).
4. Facione P. A. Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction. Executive Summary of the Delphi Report. – 1990; 1998. – 21 p. – ERIC ED 315 423. – Foydalanilgan qismlar: P. 5, 7; Tables 1, 3.